

РОЗДІЛ 5

**ВІД ДЕРЖАВНИХ ДО ВІЙСЬКОВИХ: ДІЯЛЬНІСТЬ
ЛЬВІВСЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
ТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ
ОБЛАСНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У КОНТЕКСТІ
ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО
ВТОРГНЕННЯ ДО УКРАЇНИ**

Початок повномасштабної війни РФ проти України 24 лютого 2022 р. спричинив трансформації у діяльності органів місцевого самоврядування України, зокрема в її західних областях, пов'язані з дією в державі режиму воєнного стану. Останній у ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. означений як «особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»¹.

Так, відповідно до Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р., у якому постановлялося, що у зв'язку з військовою агресією РФ проти України на всій території держави вводився воєнний стан із 5 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. терміном на 30 діб, органи місцевого

¹ Закон України «Про правовий режим воєнного стану». 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

самоврядування отримали розпорядження «запроваджувати та здійснювати передбачені Законом України “Про правовий режим воєнного стану” заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави»².

Зокрема, обласним (і Київській міській) державним адміністраціям постановлялося негайно разом із Державною службою України з надзвичайних ситуацій та іншими державними органами, установами, підприємствами, організаціями всіх форм власності привести єдину державну систему цивільного захисту, її функційні та територіальні підсистеми в готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період, а загалом усім органам місцевого самоврядування – «утворити ради оборони та забезпечити сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану»³.

Важливим у цьому контексті був ще один президентський указ, виданий 24 лютого 2022 р., – № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», відповідно до якого на виконання ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку з’явилося 24 обласних та Київська міська військова адміністрація. Ці військові адміністрації утворювалися на базі відповідних наявних державних адміністрацій, а голови останніх в умовах дії режиму воєнного стану набули статусу начальників військових адміністрацій. Окрім того, на базі наявних районних державних адміністрацій указом формувалися відповідні районні військові адміністрації, і у зв’язку з цим районні державні адміністрації та їхні голови набували статусу районних військових адміністрацій і їхніх начальників. Зрештою, у документі Президент України Володимир Зеленський постановляв Генштабу ЗСУ, Кабінету Міністрів України, обласним, Київській міській військовим адміністраціям відповідно до компетенції здійснювати спрямування, координацію і контроль за діяльністю обласних, Київської міської, районних військових адміністрацій⁴.

² Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». *Президент України*. 2022. 24 лютого. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

³ Там само.

⁴ Указ Президента України № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій». *Президент України*. 2022. 24 лютого. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682022-41405>

Це цілком відповідало ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. Стаття 4 констатувала, що на територіях, де введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод та законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації⁵.

Водночас у документі наголошувалося, що рішення про утворення військових адміністрацій приймає Президент України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування, при цьому військові адміністрації населених пунктів утворюються в межах територій територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, а також в інших випадках, передбачених цим законом, а військову адміністрацію населеного пункту (населених пунктів) очолює начальник, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України за пропозицією Генштабу ЗСУ або відповідної обласної державної адміністрації, і він може призначати сільського, селищного, міського голову. У районі чи області військові адміністрації відповідно до законодавства утворюються в разі нескликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» терміни або припинення їхніх повноважень згідно із законом або для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, а у разі ж прийняття рішення про утворення районних, обласних військових адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу начальників відповідних військових адміністрацій.

Зрештою, відзначено, що фінансування діяльності військових адміністрацій із виконання повноважень органів місцевого самоврядування здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету

⁵ Закон України «Про правовий режим воєнного стану». 12 травня 2015 р. № 389-VIII...

України, тоді як спрямування, координацію та контроль за діяльністю ОВА із питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генштаб ЗСУ, а з інших питань – Кабінет Міністрів України в межах своїх повноважень, а районних військових адміністрацій – Генеральний штаб ЗСУ, ОВА (у разі їхнього утворення), а з інших питань – Кабінет Міністрів України, обласні державні адміністрації у межах своїх повноважень.

Зрештою, загальне керівництво діяльністю військових адміністрацій населених пунктів здійснюють керівники відповідних районних державних адміністрацій або начальники районних військових адміністрацій (у разі їхнього утворення), безпосереднє керівництво військовими адміністраціями – їхні начальники, а самі військові адміністрації населених пунктів, районні, обласні військові адміністрації виконують свої повноваження протягом дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування⁶.

До зміни у діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану долучився й український уряд. Так, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 1790-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану», місцеві органи виконавчої влади отримали зобов'язання ввести в дію плани цивільного захисту населення на період воєнного стану та забезпечити їхнє здійснення, а обласні державні адміністрації – проведення евакуації населення у разі загрози або виникнення збройних конфліктів⁷.

Інша урядова постанова – № 303 від 13 березня 2022 р. «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» – забороняла проводити планові та позапланові заходи державного контролю і ринкового нагляду на період воєнного стану, за винятком суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах і ліцензійних умов та за наявності загрози, що має значний негативний вплив на

⁶ Закон України «Про правовий режим воєнного стану», 12 травня 2015 р., № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України № 179-р від 24 лютого 2022 р. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voennogo-stanu-179-240222>

права, законні інтереси, життя і здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища й гарантування безпеки держави⁸.

А відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 252 від 11 березня 2022 р. «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану», врегульовувалися питання щодо оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень про формування і виконання місцевих бюджетів⁹. Загалом, упродовж уже першого року російського повномасштабного вторгнення до України уряд прийняв понад 2 000 документів, які, врегульовуючи діяльність органів місцевого самоврядування, забезпечували життєдіяльність населення в умовах воєнного стану¹⁰.

І, попри виклики воєнного стану, у Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській обл., які стали міцним тилом для Сил безпеки й оборони України та надійним прихистком для українських ВПО на тлі російського повномасштабного вторгнення, цю життєдіяльність вдалося належно забезпечити.

Зокрема, у листопаді 2022 р. директор департаменту фінансів Львівської ОВА Олег Демків під час звіту на сесії Львівської обласної ради про виконання показників обласного бюджету за 9 місяців 2022 р. зазначав, що надходження до загального фонду обласного бюджету становили 3 млрд 424 млн грн – що було навіть на 1,1 млрд грн (або на 6,2 %) більше, ніж за аналогічний період 2021 р., при цьому 80 % від усіх надходжень (2,7 млрд грн) сягнули надходження податку на доходи фізичних осіб. Позитивну динаміку, порівняно з 2021 р., також, зокрема, мав і податок на прибуток підприємств, який збільшився на 38 % (надходження склали 451,2 млн грн)¹¹.

Як пояснював Олег Демків, досягнути таких позитивних тенденцій у сфері податкових надходжень і платежів до державного бюджету вдалося завдяки відміні для тилкових областей в Україні

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 13 березня 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>

⁹ Постанова Кабінету Міністрів України № 252 від 11 березня 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>

¹⁰ Дуліба Є. Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 4 (32). С. 48.

¹¹ Львівська ОВА представила звіт про виконання показників обласного бюджету за дев'ять місяців цього року. *Львівська ОВА*. 2022. 29 листопада. URL: <https://loda.gov.ua/news/47639>

в липні 2022 р. пільг, які діяли від початку повномасштабного вторгнення у сфері митних та податкових платежів. У результаті вже за перші 9 місяців 2022 р., попри війну, надходження до державного бюджету від Львівщини склали понад 54 млрд грн (що було приростом на 43 % до аналогічного періоду 2021 р.), зокрема обсяг податкових надходжень становив 25 млрд грн (приріст – 70 %), а митних – 29 млрд (із приростом 25 %). Водночас офіційних трансфертів до обласного бюджету з державного впродовж січня–вересня 2022 р. надійшло 1,08 млрд грн (43,9 % від річного плану)¹².

Проте на рівні місцевих бюджетів територіальних громад фінансовий стан різнився. Так, якщо п'ять громад на Львівщині (Великомостівська, Солонківська, Меденицька, Яворівська та Новояворівська) виконували або й перевиконували планові надходження 2022 р., Заболотцівська за 9 місяців 2022 р. реалізувала його лише на 50 % від річного плану, а низка (Буська, Підкаміньська, Лопатинська, Моршинська, Перемишлянська, Глинянська, Красненська) перебували на межі невиконання. Втім, показники решти – більшості – бюджетів місцевих громад таки впевнено наближалися до повноцінного виконання до кінця 2022 р.

Зрештою, окреслюючи видаткову складову обласного бюджету Львівщини у січні–вересні 2022 р., варто зауважити, що значну його частку скеровували на дотацію галузей: освіти (1 452,4 млн грн), охорони здоров'я (432,1 млн грн), соціального захисту (303 млн грн), дорожнього господарства (209,9 млн грн), культури і мистецтва (206,5 млн грн), фізичної культури і спорту (88,9 млн грн), будівництва і регіонального розвитку (4 млн грн)¹³.

Позитивна динаміка на Львівщині продовжилася і у 2023 р. Зокрема, до загального фонду обласного бюджету надійшло 5 223,4 млн грн податків і платежів, що на 153,9 млн грн (або 3 %), більше від плану. Порівняно з 2022 р., надходження зросли на 261,2 млн грн (або 5,3 %). Офіційних трансфертів до обласного бюджету впродовж 2023 р. надійшло в сумі 3 141,7 млн грн (або 99,4 %) до річного плану. При цьому з державного бюджету надійшло офіційних трансфертів в обсязі 2 524,9 млн грн (або 99,4 %) до річного плану. Водночас дотацій було отримано на суму 245,8 млн грн (або

¹² Там само.

¹³ Там само.

98,7 %) субвенцій – 2 279 млн грн (або 99,5 %) , до річного плану з урахуванням змін¹⁴.

Поряд із витратами, спрямованими на підтримку державного управління, на Львівщині у 2023 р. сукупно ЛОДА та ЛОР скерували на реалізацію програми відновлення, збереження національної пам'яті і протокольних заходів 2,4 млн грн, на утримання установ освіти обласного підпорядкування та реалізацію відповідних галузевих програм – 3 046,7 млн грн (порівняно з 2022 р., видатки збільшилися на 633,7 млн грн (або 26,3 %)). Особливості воєнного стану відобразилися й на низці статей витрат у сфері освіти: крім традиційних (від заробітної плати до оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти та їхніх капітальних ремонтів), частину коштів обласного бюджету Львівщини адресували на ремонт та облаштування укриттів (зокрема у закладах профтехосвіти – 900 тис. грн), ремонти закладів освіти після ракетних ударів (1,3 млн грн), повне облаштування кабінетів предмета «Захист України» та придбання електронних лазерних тирів для загальноосвітніх закладів обласного підпорядкування (18,4 млн грн), капітальний ремонт їдальні із заміною технічного обладнання у Львівському державному ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. Героїв Крут (у межах виконання програми пріоритетних інфраструктурних проєктів області у 2023 р.)¹⁵.

Видатки бюджету Львівської обл. на охорону здоров'я у 2023 р. становили 968 млн грн (більше на 115 млн грн (або 13,5 %), порівняно з 2022 р.). В умовах сучасної війни в бюджеті, з-поміж іншого, були реалізовані видатки на: спеціалізовану медичну допомогу особам, які постраждали під час Революції Гідності та збройної агресії з боку РФ (14 млн грн); оснащення закладів охорони здоров'я медичним обладнанням, апаратурою, медичною технікою; роботи зі завершення капітального ремонту під'їздної естакади Західноукраїнського спеціалізованого дитячого медичного центру у м. Львів і капітального ремонту приміщень обласного госпіталю інвалідів війни та репресованих ім. Ю. Липи (сукупно 50,8 млн грн зі загального фонду та 23,8 млн грн зі спецфонду); придбання та встановлення тренажерного обладнання на спортивному майданчику

¹⁴ Довідка про виконання обласного бюджету Львівської області за 2023 р.
URL: <https://loda.gov.ua/documents/93500>

¹⁵ Там само.

обласного госпіталю інвалідів війни та репресованих ім. Ю. Липи (760 тис. грн)¹⁶.

На соціальний захист і соціальне забезпечення населення з бюджету Львівської обл. скерували 775,1 млн грн (на 250,5 млн грн (або 47,7 %), більше, порівняно з 2022 р.). Зокрема, важливими в контексті війни були видатки, передбачені на: реорганізацію Центру соціально-психологічної допомоги, Соціального центру матері і дитини, Соціального гуртожитку Львівської обл. шляхом приєднання до Львівського обласного центру соціальних служб (на забезпечення функціонування цих закладів використано 18 млн грн); компенсаційні виплати з бюджету особам з інвалідністю на бензин, ремонт, технічне обслуговування автомобілів, мотоколясок і транспортне обслуговування (821,8 тис. грн); видатки інших закладів у сфері соціального захисту населення (контактний центр, Будинок воїна) (6,3 млн грн); виконання програми підтримки ВПО на період дії воєнного стану в Україні (8,3 млн грн)¹⁷.

Водночас ще з 2021 р. на Львівщині розпочалося виконання комплексної програми соціальної підтримки учасників АТО (ООС), бійців-добровольців АТО, захисників та захисниць України, членів їхніх сімей, а також родин Героїв Небесної сотні (розрахована до 2025 р.).

У паспорті програми її основною метою, крім «надання комплексної допомоги Захисникам та Захисницям України, ветеранам війни, постраждалим учасникам Революції Гідності, членам їхніх сімей та членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, родин Героїв Небесної Сотні», визначається і «підвищення рівня поінформованості з питань соціальної підтримки зазначених категорій осіб, їхніх сімей; поліпшення ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування та органів державної влади з регіональними громадськими організаціями та іншими юридичними особами у сфері підтримки Захисників та Захисниць України та членів їхніх сімей»¹⁸.

У межах впровадження програми за 2023 р. було використано 66,9 млн грн, а саме: на соціальні виплати дітям загиблих (померлих) ветеранів війни та дітям загиблих (померлих) учасників Революції Гідності – 10,9 млн грн; одноразову грошову допомогу

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Комплексна програма соціальної підтримки у Львівській області учасників АТО (ООС) та їхніх родин, бійців-добровольців АТО, а також родин Героїв Небесної Сотні на 2021–2025 роки. URL: <https://loda.gov.ua/documents/35500>

родинам на/за встановлення пам'ятних знаків на вшанування загиблих (померлих) захисників та захисниць України, ветеранів війни, бійців-добровольців АТО, постраждалих учасників Революції Гідності – 41 млн грн; реабілітацію та санаторно-курортне лікування осіб з інвалідністю, які брали участь в АТО та Революції Гідності, – 12,1 млн грн; доплати до пенсії батькам і дружинам Героїв Небесної сотні – 631,3 тис. грн; щорічну виплату грошової допомоги родинам загиблих (померлих) захисників та захисниць України, загиблих (померлих) під час (внаслідок) Революції Гідності – 2 млн грн¹⁹.

У 2021 р. розпочалося впровадження ще однієї комплексної програми – «Безпечна Львівщина» (розрахована до 2025 р.), завданнями якої визначено: накопичення Львівського регіонального резерву матеріально-технічних ресурсів; забезпечення готовності систем оповіщення і зв'язку цивільного захисту області; організація рятування на водах Львівської обл.; облаштування споруд цивільного захисту (укриття тощо) та забезпечення функціонування пунктів управління цивільного захисту області; організація та підтримання у готовності системи територіальної оборони області; створення та забезпечення функціонування пожежно-рятувальних підрозділів у Львівській обл.; сприяння матеріально-технічному забезпеченню окремих військових формувань, дислокованих на території Львівщини; сприяння матеріально-технічному забезпеченню правоохоронних органів і впровадження централізованої системи відеоспостереження у Львівській обл.; протидія тероризму та забезпечення кібербезпеки у Львівській обл. Із початком російського повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. рівень актуальності програми лише збільшився, що відобразалося на бюджеті програми: якщо у 2021 р. на неї передали 61,5 млн грн, то у 2022 р. уже 88,2 млн (з обласного бюджету – 77,6 млн грн і місцевих – 10,6 млн грн), а на вересень 2023 р. ще більше – 386 млн. грн (з обласного бюджету – 240,4 грн і місцевих – 95,5 млн грн). До того ж, якщо у 2022 р., зокрема на сприяння матеріально-технічному забезпеченню окремих військових формувань, дислокованих на території Львівської обл., виділили 26 млн грн, то у 2023 р. – 95,9 млн грн²⁰.

¹⁹ Довідка про виконання обласного бюджету Львівської області за 2023 р. ...

²⁰ Додаток 1 до розпорядження начальника обласної державної адміністрації від 25.09.2023 № 886/0/5-23ВА щодо Зміни до Ресурсного забезпечення Комплексної програми «Безпечна Львівщина» на 2021–2025 роки. URL: <https://loda.gov.ua/documents/80295>

Крім того, обласний бюджет Львівщини 2023 р. скеровували на: утримання установ культури та мистецтва (364,1 млн грн – більше на 40,8 млн грн (або 12,6 %), порівняно з 2022 р.); фізичну культуру та спорт (188,6 млн грн – більше на 32,1 млн грн, або 20,5 %, порівняно з 2022 р.); розвиток сільського господарства (26,7 млн грн); будівництво й регіональний розвиток (299,3 млн грн); утримання, розвиток автомобільних доріг і дорожньої інфраструктури (1830,2 млн грн); реалізацію програми інформатизації «Цифрова Львівщина» (7,1 млн грн зі загального фонду програми інформатизації, 300,5 тис. грн зі загального фонду та 1,1 млн грн зі спецфонду субвенції з обласного бюджету державному); впровадження енергозберігальних заходів у Львівському обласному госпіталі ветеранів війни і репресованих ім. Юрія Липи (61,7 млн грн); реалізацію програми підтримки бізнесу на період воєнного стану (13,5 млн грн); захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного походження (37,3 млн грн); збереження природно-заповідного фонду (2,2 млн грн); фінансову підтримку ЗМІ (43,1 млн грн) тощо²¹.

Врешті, важливою статтею витрат бюджету Львівської обл. стали виплати грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення окремим категоріям ветеранів війни та їхніх родин (336,1 млн грн), зокрема для:

1) сімей осіб, визначених абзацами 5–8 п. 1 ст. 10 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в АТО, забезпечення її проведення, здійснення заходів із гарантування національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії РФ (114 млн грн);

2) ВПО, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО в період її проведення, у здійсненні заходів із гарантування національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській обл. (199,7 млн грн);

3) сімей учасників бойових дій на території інших держав, визначених в абзаці 1 п. 1 ст. 10 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії

²¹ Довідка про виконання обласного бюджету Львівської області за 2023 р. ...

їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи з числа учасників бойових дій на території інших держав, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних із перебуванням у цих державах, визначених п. 7 ч. 2 ст. 7 закону, надано місцевим бюджетам субвенцію (20,4 млн грн);

4) осіб, визначених в абзаці 14 п. 1 ст. 10 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у Революції Гідності, визначених п. 10 ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1,8 млн грн)²².

Водночас вагомою ініціативою стало створення в серпні 2022 р. у всіх районах Львівщини ККЦ допомоги ВПО, де останні та всі, хто цього потребував, могли одержати психологічну підтримку, юридичну консультацію, гуманітарну допомогу та сприяння у швидкій взаємодії з державними структурами і територіальними громадами (наприклад, у справах із виготовлення документів, пошуку зниклих безвісти, уточнення інформації про полонених військовослужбовців, отримання правового статусу, надання соціальної допомоги тощо)²³.

У 2023 р. такі центри трансформували в систему офісів координаційних центрів підтримки цивільного населення на чолі із відповідним центром при Львівській ОВА із запланованим подальшим розширенням їхньої мережі від районного рівня до рівня територіальних громад.

«Ми залишаємо гуманітарний та юридичний блоки допомоги, координацію про місця проживання, і розширюємо інформування про послуги та програми різних рівнів. Це мають бути простори, де людина відчуває безпеку, турботу та отримає відповідну підтримку. Для цього ми зараз робимо аудит тих програм, які вже працюють, картування середовищ. Також важливо підсилити психологічний та психосоціальний супровід для різних категорій населення: люди старшого віку, люди з інвалідністю, люди зі залежностями, діти і підлітки, сім'ї, ветерани, родини військовослужбовців»²⁴, – відзначав

²² Довідка про виконання обласного бюджету Львівської області за 2023 р. ...

²³ Консультативно-координаційні центри для допомоги ВПО. *Львівська районна державна адміністрація*. 2022. 15 серпня. URL: <https://lviv-rda.gov.ua/konsultatyvno-koordynatsiynyy-tsentr-dlia-dopomohy-vpo/>

²⁴ Там само.

у червні 2023 р. із початком роботи оновлених центрів очільник Львівської ОВА Максим Козицький під час відкритої зустрічі з українськими та міжнародними партнерами ККЦ. Тоді ж він анонсував створення робочої групи з підготовки програми із психічного (ментального) здоров'я і психосоціальної підтримки цивільного населення Львівщини, яка об'єднуватиме напрями освіти, соціального захисту та охорони здоров'я²⁵.

Подібні напрями в діяльності впродовж 2022–2023 рр. реалізовувала й Тернопільська ОВА. Так, наприклад, за перші 9 місяців 2022 р. обсяг доходів обласного бюджету (без міжбюджетних трансфертів) склав 897,9 млн грн, що на 162,1 млн грн (або 22 %) більше показника відповідного періоду 2021 р. До загального фонду надійшло 800,6 млн грн власних доходів, що на 162 млн грн (або 25,4%), більше показника відповідного періоду попереднього року. Виконання уточненого річного плану склало 79,4 %.

Надходження податку та збору на доходи фізичних осіб склали 714,6 млн грн, що на 155,1 млн грн (або 27,7 %) більше показника 9 місяців попереднього року. У структурі доходів загального фонду питома вага цього платежу становить 89,3 %. Податку на прибуток підприємств надійшло 59,6 млн грн, рентної плати за використання природних ресурсів – 6,8 млн грн, плати за надання адміністративних послуг – 17,9 млн грн²⁶. Спеціальний фонд за доходами виконано на 97,3 млн грн, що на 0,1 млн грн більше показника відповідного періоду минулого року.

Власних надходжень бюджетних установ одержано 93,1 млн грн (питома вага – 95,7 % від усіх надходжень спеціального фонду); екологічного податку, грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, коштів від відшкодування втрат сільсько- й лісогосподарського виробництва – 4,2 млн грн.

З державного бюджету надійшло 873,5 млн грн міжбюджетних трансфертів, із них дотацій – 280,3 млн грн (базової – 117,8 млн грн; додаткової на здійснення переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти й охорони здоров'я – 82,5 млн грн;

²⁵ ККЦ Львівщини трансформують у координаційний центр підтримки цивільного населення з відповідними офісами при РВА, ЛОВА та у громадах. *Львівська ОВА*. 2023. 15 червня. URL: <https://loda.gov.ua/news/69090>

²⁶ Пояснювальна записка до звіту про виконання обласного бюджету за 9 місяців 2022 р. URL: <http://surli.rjshst>

додаткової на проведення розрахунків протягом опалювального періоду за комунальні послуги та енергоносії, які споживаються установами, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів – 64,6 млн грн; додаткової для надання компенсації закладам комунальної форми власності, закладам освіти державної форми власності, що передані на фінансування з місцевих бюджетів, закладам спільної власності територіальних громад області, що перебувають у управлінні обласних рад – 15,4 млн грн).

Також отримано 593,2 млн грн субвенцій, зокрема освітньої – 157 млн грн; на забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану – 291,1 млн грн; фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг – 75,8 млн грн; здійснення підтримки окремих закладів і заходів у системі охорони здоров'я – 60,1 млн грн; надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 8,5 млн грн; проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів – 0,7 млн грн. Видатки склали 1 572 млн грн (загального фонду – 1409,7 млн грн, спеціального – 162,3 млн грн)²⁷.

Із загального фонду на освіту спрямовано 628,5 млн грн, охорону здоров'я – 142,8 млн грн, соціальний захист і соціальне забезпечення – 88,6 млн грн, культуру та мистецтво – 96,8 млн грн, фізичну культуру і спорт – 29,3 млн грн.

Виконання заходів обласних програм профінансовано на 73,7 млн грн, зокрема на програму розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я виділено 15,6 млн грн; оздоровлення та відпочинку дітей – 7,2 млн грн; соціальної підтримки малозахищених верств населення «Турбота» – 6,6 млн грн; підтримки фінансово-господарської діяльності підприємств та установ спільної власності територіальних громад – 4,3 млн грн; підтримки осіб, які брали участь в АТО, ООС, членів сімей осіб, загиблих під час їхнього проведення, – 4,3 млн грн²⁸.

Водночас за період від січня до вересня 2023 р. Обсяг доходів обласного бюджету (без міжбюджетних трансфертів) за 9 місяців 2023 р. склав 1 169,3 млн грн, що на 271,5 млн грн (або 30,2 %), більше показника відповідного періоду 2022 р.

²⁷ Пояснювальна записка до звіту...

²⁸ Там само.

До загального фонду надійшло 1 000,4 млн грн власних доходів, що на 199,8 млн грн (або 25 %) більше показника 9 місяців попереднього року. Надходження податку та збору на доходи фізичних осіб склали 893,4 млн грн, що на 178,8 млн грн (або 25 %) більше показника аналогічного періоду 2022 р. У структурі доходів загального фонду питома вага цього платежу становить 89,3 %. Податку на прибуток підприємств надійшло 77 млн грн, рентної плати за використання природних ресурсів – 6,6 млн грн, плати за надання адміністративних послуг – 21 млн грн²⁹.

Спеціальний фонд за доходами виконано на 168,9 млн грн. Власних надходжень бюджетних установ одержано 163,4 млн грн (питома вага – 96,7 % від усіх надходжень спеціального фонду); екологічного податку, коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, коштів від відшкодування втрат сільсько- і лісогосподарського виробництва – 5,5 млн грн.

З державного бюджету надійшло 912 млн грн міжбюджетних трансфертів, із них дотацій – 213,6 млн грн (базової – 119,2 млн грн; додаткової на здійснення переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти й охорони здоров'я – 83,7 млн грн; додаткової на компенсацію комунальним закладам, державним закладам освіти, що передані на фінансування з місцевих бюджетів, і закладам спільної власності територіальних громад області й району, що перебувають в управлінні обласних і районних рад – 10,7 млн грн), субвенцій – 698,4 млн грн, із них освітньої – 151,8 млн грн; на здійснення підтримки окремих закладів і заходів у системі охорони здоров'я – 49,6 млн грн; на виплату грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення для ВПО, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України – 7,4 млн грн; на виплату грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення для деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їхніх сімей – 13,8 млн грн; на виплату грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення для деяких категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, а також членів їхніх сімей – 29,6 млн грн; на придбання шкільних

²⁹ Довідка про виконання обласного бюджету за 9 місяців 2023 р. ...

автобусів – 36,8 млн грн; на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі – 5,4 млн грн; на виконання окремих заходів із реалізації соціального проекту «Активні парки – локації здорової України» – 3,4 млн грн; на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 6 млн грн; на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення – 59,8 млн грн; на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць та доріг комунальної власності в населених пунктах – 313,5 млн грн. Видатки склали 1 881,6 млн грн (загального фонду – 1 363,5 млн грн, спеціального – 518,1 млн грн).

Із загального фонду на освіту спрямовано 649,7 млн грн, охорону здоров'я – 139,5 млн грн, соціальний захист і соціальне забезпечення – 121,3 млн грн, культуру та мистецтво – 100,3 млн грн, фізичну культуру та спорт – 35,7 млн грн.

Виконання заходів обласних програм профінансовано на 202,6 млн грн, зокрема розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я – 15,8 млн грн; здоров'я населення Тернопільської обл. – 24,6 млн грн; розвитку та підтримки сфери надання адміністративних послуг – 14,4 млн грн; оздоровлення та відпочинку дітей – 10 млн грн; підтримки осіб, які брали участь в АТО, ООС, членів сімей осіб, загиблих під час їхнього проведення, – 9,8 млн грн; соціальної підтримки малозахищених верств населення «Турбота» – 7,6 млн грн; підтримки підготовки фахівців для професійно-кадрового забезпечення ЗСУ й інших силових структур на базі державного навчального закладу «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» – 3,2 млн грн; програму «Ветеран» – 1,5 млн грн³⁰.

Відзначу, що, з-поміж іншого, реалізація обласної програми підтримки осіб, які брали участь в АТО, ООС, членів сімей осіб, загиблих під час проведення АТО й ООС, членів сімей Героїв Небесної сотні, постраждалих учасників Революції Гідності розпочалася ще 2020 р. і розрахована до 2024 р. Серед головних її завдань окреслено:

³⁰ Довідка про виконання обласного бюджету за 9 місяців 2023 р. ...

визначення соціально-побутових потреб та надання відповідної допомоги згаданим категоріям громадян; налагодження співпраці із благодійними й волонтерськими організаціями для надання матеріальної безоплатної правової допомоги названій категорії осіб; підвищення громадянської свідомості; вшанування жителів області, які загинули під час проведення АТО, ООС і надання щомісячної допомоги членам їхніх сімей; виділення земельних ділянок, сприяння учасникам АТО, ООС, зокрема учасникам-добровольцям АТО, учасникам бойових дій-добровольцям і членам сімей, загиблих у працевлаштуванні³¹.

На 2020–2024 рр. розрахована й обласна програма «Ветеран». Її основними завданнями є: посилення соціального, медичного захисту ветеранів війни та праці, людей похилого віку; створення сприятливих соціально-економічних, медичних, культурних, організаційних і правових умов для їхньої життєдіяльності; забезпечення участі в економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя; захист прав, наданих Конституцією та законами України; підтримка статутної діяльності ветеранських організацій області (йдеться як про ветеранів Другої світової війни, охопно з учасниками УПА, воїнів-афганців, так і про учасників сучасних бойових дій в Україні та світі)³².

Водночас у липні 2023 р. Тернопільська обласна рада затвердила й комплексну програму підтримки ВПО на Тернопільщині у 2023–2025 рр., метою якої визначено створення сприятливих соціально-побутових, житлових умов, надання освітніх послуг, розширення можливостей працевлаштування ВПО, забезпечення соціального становлення та підтримки молоді, а також проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи із зазначених напрямів діяльності. Для цього в межах імплементації програми передбачено: підтримку та стимулювання зайнятості ВПО; формування житлових фондів для забезпечення потреб ВПО; покращення матеріального

³¹ Рішення Тернопільської обласної ради «Про обласну програму підтримки осіб, які брали участь в антитерористичній операції, операції Об'єднаних сил, членів сімей осіб, загиблих під час проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил, членів сімей Героїв Небесної Сотні, постраждалих учасників Революції Гідності на 2020–2024 роки» від 28 листопада 2019 р. № 1507. URL: <https://social.te.gov.ua/media/uploads/1506.pdf>

³² Рішення Тернопільської обласної ради «Про обласну програму «Ветеран» на 2020–2024 роки» від 28 листопада 2019 р. № 1506. URL: <https://social.te.gov.ua/media/uploads/rish1506.pdf>

становища ВПО з числа сімей загиблих захисників і захисниць України; забезпечення соціальної адаптації та психологічної реабілітації; забезпечення доступу ВПО до освітніх послуг і культурного розвитку; залучення міжнародних організацій для підтримки й інтеграції ВПО³³.

Аналіз виконання місцевих бюджетів Івано-Франківської обл. за 2022 р. демонструє, що тоді до них надійшло доходів, з урахуванням трансфертів, у сумі 17 073,2 млн грн, що становить 99,5 % до планових показників, затверджених місцевими радами з урахуванням змін.

Із загальної суми надходжень 10 991,1 млн грн (або 64,4 %), становили доходи загального і спеціального фондів, без урахування трансфертів, 6 080,3 млн грн (або 35,6 %) – офіційні трансферти, 1,8 млн грн (або 0,01 %) – гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів.

Протягом звітного періоду проведено видатків загального та спеціального фондів у сумі 16 137,5 млн грн, що склало 90,6 % до плану в рік, із врахуванням внесених змін, зокрема: по загальному фонду – 14 618,2 млн грн (або 93,6 %), по спеціальному – 1 519,3 млн грн (або 69,0 %). Порівняно з 2021 р., видатки збільшилися на 252,9 млн грн (або на 1,6 %).

Сукупно видатки зі загального фонду соціального спрямування склали 76,2 %, із яких на галузь освіти – 79,8 %, соціальний захист і соціальне забезпечення – 6,7 %, охорону здоров'я – 6,1 %, культуру й мистецтво – 4,7 %, фізичну культуру та спорт – 2,7 %.

Загальний обсяг витрат, спрямованих із місцевих бюджетів Івано-Франківської обл. у 2022 р. на виконання завдань щодо відсічі збройної агресії, забезпечення недоторканності державного кордону й захисту держави, реалізації заходів територіальної оборони і захисту безпеки населення (без урахування субвенцій та цільових дотацій із державного бюджету), склав 237,9 млн грн.

Протермінована кредиторська заборгованість по оплаті праці з нарахуваннями працівників бюджетних установ, які фінансувалися за рахунок коштів місцевих бюджетів області у 2022 р., відсутня. Проте, за інформацією Головного управління Державної казначейської служби України, в Івано-Франківській обл. по установах,

³³ Розпорядження Голови Тернопільської ОВА «Про затвердження комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб в Тернопільській області на 2023–2025 роки» від 19 липня 2023 р. № 380/01.02-01. URL: <http://surl.li/rjtvf>

які фінансувалися з Тлумацького районного бюджету у 2020 р., залишалися непередані територіальним громадам фінансові зобов'язання за коштами минулих бюджетних періодів, із яких прострочена заборгованість по оплаті праці працівників бюджетних установ склала 4 млн грн³⁴.

При цьому, протягом 2023 р. проведено видатків загального і спеціального фондів у сумі 19 992,5 млн грн, що становить 95 % до плану в рік, із врахуванням внесених змін, зокрема: по загальному фонду – 16 200,2 млн грн (або 94,5 %), по спеціальному – 3 792,3 млн грн (або 97,7 %). Порівняно з 2022 р., видатки загального фонду зросли на 1 582,1 млн грн (або на 10,8 %).

Сумарно видатки зі загального фонду соціального спрямування склали – 71,9 % (11 648,8 млн грн), із яких на галузь освіти припало 76,5 % (8 906,3 млн грн), соціальний захист і соціальне забезпечення – 9,3 % (1 086,6 млн грн), охорону здоров'я – 5,9 % (692,8 млн грн), культуру і мистецтво – 5,1 % (587,8 млн грн), фізичну культуру і спорт – 3,2 % (375,3 млн грн). Загалом, основну питому вагу в загальному обсязі видатків загального фонду займають видатки на захищені статті бюджету – 12 166,8 млн грн (або 75,1 %) ³⁵.

З-поміж численних обласних програм, реалізованих на Івано-Франківщині, варто зосередити увагу на декількох, безпосередньо пов'язаних з умовами повномасштабної російсько-української війни. Зокрема, на 2022–2026 рр. розрахована обласна програма підтримки сімей, загиблих, постраждалих учасників Революції Гідності, осіб, які перебували й перебувають у складі добровольчих формувань, учасників бойових дій та інших громадян, які залучалися і залучаються та брали і беруть безпосередню участь у бойових діях, здійсненні заходів із національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ проти України, починаючи з 20 лютого 2014 р., яку відповідним рішенням голови обласної ради Олександра Сича рекомендували затвердити для виконання й رایонним, міським, селищним і сільським радам³⁶.

³⁴ Аналіз виконання місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2022 р. URL: <https://www.if.gov.ua/vikonannya-byudzhetu-if-oda/vikonannya-byudzhetu>

³⁵ Аналіз виконання місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2023 р. URL: <https://www.if.gov.ua/vikonannya-byudzhetu-if-oda/vikonannya-byudzhetu>

³⁶ Рішення «Про обласну програму підтримки сімей, загиблих, постраждалих учасників Революції Гідності, осіб, які перебували і перебувають у складі добровольчих формувань, учасників бойових дій та інших громадян,

У її межах упродовж періоду імплементації заплановано головні напрями: забезпечення діяльності консультативних органів із питань координації надання соціальної підтримки визначеній категорії громадян та реалізації такої соціальної допомоги (від забезпечення пільгами з оплати житлово-комунальних послуг, покращення житлових умов, надання земельних ділянок і матеріальної допомоги до забезпечення оздоровлення в санаторно-курортних закладах цієї й інших областей, забезпечення безкоштовного здобуття вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти тощо); створення усіх необхідних умов для безперешкодного доступу громадян до інформації про виконання програми; визначення та задоволення соціально-побутових потреб відповідної категорії громадян; налагодження співпраці із благодійними, волонтерськими, релігійними, міжнародними організаціями з метою залучення позабюджетних коштів для надання грошової і натуральної допомоги визначеній категорії громадян для покращення їхнього матеріального стану та побутових умов; надання таким громадян безоплатної правової допомоги щодо захисту порушених прав; соціальна адаптація та інтеграція в суспільство осіб, постраждалих під час участі в бойових діях; покращення фізичного та психологічного стану зазначених осіб; гідне їхнє вшанування, шляхом вручення нагород і відзнак тощо³⁷.

Обласна комплексна програма соціального захисту населення Івано-Франківської обл. також розрахована на період 2022–2026 рр.³⁸. Із-поміж іншого вона передбачає: покращення

які залучалися і залучаються та брали і беруть безпосередню участь у бойових діях, здійсненні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ проти України, починаючи з 20 лютого 2014 р., на 2022–2026 роки» № 417-14/2022 від 11 травня 2022 р. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2023/tresheyutre40004.pdf>

³⁷ Перелік заходів, джерела та обсяги фінансування обласної програми підтримки сімей загиблих, постраждалих учасників Революції Гідності, осіб, які перебувають чи перебували у складі добровольчих формувань, учасників бойових дій та інших громадян, які залучалися та брали безпосередню участь у бойових діях, здійсненні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації проти України, починаючи з 20 лютого 2014 року, на 2022–2026 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2023/riyufsh-417-14-2022.pdf>

³⁸ Обласна комплексна програма соціального захисту населення Івано-Франківської області на 2022–2026 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2023/0khee-276-10-2021.pdf>

житлових умов сімей ВПО; забезпечення сімей ВПО, сімей учасників АТО/ООС, сімей загиблих у зоні АТО/ООС, осіб, які постраждали під час Революції Гідності, запрошеннями для безкоштовного відвідування обласних, районних і міських культурно-мистецьких заходів та місцевих музеїв у межах визначених квот; залучення членів сімей із числа ВПО, сімей учасників АТО/ООС, сімей загиблих у зоні АТО/ООС, осіб, які постраждали під час Революції Гідності, до участі в конкурсах, вікторинах, концертах, бібліотечних вечорах, інших тематичних заходах, що проводяться в закладах культури області; організацію курсів підвищення рівня володіння державною мовою для різних вікових груп ВПО; створення реєстру об'єктів нерухомості (незавершеного будівництва, покинутих житлових будинків, ліквідованих військових містечок, котеджних містечок тощо) та надання їх в оренду або власність ВПО на пільгових умовах; сприяння працевлаштуванню ВПО через виплату роботодавцю компенсації витрат на оплату праці та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; виділення земельних ділянок для будівництва постійного житла для ВПО, з урахуванням їхніх потреб і можливостей працевлаштування та розвитку інфраструктури; висвітлення комплексного надання соціальної допомоги відповідним категоріям громадян у ЗМІ³⁹.

Важливою у контексті умов війни є і комплексна цільова соціальна програма розвитку цивільного захисту Івано-Франківської обл. на 2022–2025 рр., основна мета якої – «забезпечення розвитку цивільного захисту області та фінансування заходів щодо реалізації державної політики у сфері захисту населення та території від надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, підвищення рівня безпеки населення при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, реконструкція, модернізація, удосконалення територіальної та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення, підтримання в належному стані обласної водолазно-рятувальної служби та мобільно-оперативної групи територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту до дій за призначенням, покращення матеріально-технічної бази сил цивільного

³⁹ Перелік заходів, джерела та обсяги фінансування обласної комплексної програми соціального захисту населення Івано-Франківської області на 2022–2026 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/document-tu-2023/riyufsh-276-10-2021.pdf>

захисту, накопичення, збереження та щорічне оновлення регіонального матеріального резерву, засобів індивідуального захисту органів дихання, утримання складів цивільного захисту та створення страхового фонду документації»⁴⁰.

Отже, обласні адміністрації на Львівщині, Тернопільщині й Івано-Франківщині, трансформовані з початком повномасштабного вторгнення з державних на військові, успішно продовжують свою діяльність і в нових умовах дії правового режиму воєнного стану. Поряд із традиційними для мирного часу напрямками їхньої роботи, особливу роль вони приділили й підтримці безпекової ситуації в регіонах, допомозі сім'ям ВПО, ветеранам АТО, ООС та учасникам сучасної російсько-української війни. І завдяки цьому створили безпечний прихисток для цивільних громадян України та надійний тил для українських сил безпеки й оборони.

Павло Артимишин

⁴⁰ Рішення Івано-Франківської обласної ради «Про комплексну цільову соціальну програму розвитку цивільного захисту Івано-Франківської області на 2022–2025 рр.», № 147-6/2021 від 23 квітня 2021 р. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2023/programa20230123-1.pdf>